

EDUSKUNNAN PERUSTUSLAKIVALIOKUNNALLE ANNETTU LAUSUNTO

(Ein Gutachten an das Verfassungsausschuss des Parlaments)

Suomi on saanut kymmeniä tuomioita ihmisoikeustuomioistuimesta liian kauan kestäneistä oikeudenkäynneistä. Viimeistään tämä on saanut eri tahot pohtimaan, miten tilannetta tulisi korjata. Oikeusministeriössä on valmisteltu esitys oikeudenkäyntien nopeuttamiseksi ja viipymisen hyvittämiseksi. Valtakunnansyyttäjänviraston johdolla tuomarit, syyttäjät, asianajajat ja poliisit laativat yhdessä ehdotuksia rikosjuttujen käsitteilyn nopeuttamiseksi.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä, korkeimmalta oikeudelta, ulkoministeriöltä, valtakunnansyyttäjänvirastolta sekä Suomen Asianajajaliitolta näkemyksiä niistä syistä, jotka ovat johtaneet oikeudenkäyntien pitkittymiseen Suomessa. Samalla on pyydetty arvioita mahdollisista toimenpiteistä oikeudenkäyntien pitkittymisen estämiseksi.

Suomen Asianajajaliiton näkemys ja arvio on jaoteltu kolmeen osaan, joissa ensimmäisessä otetaan kantaa tuomioistuinten rakenteellisiin kysymyksiin ja kahdessa seuraavassa osassa toisaalta riita-asioiden ja toisaalta rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyyn liittyviin kysymyksiin.

Tarkastelun ulkopuolelle on jätetty tuomioistuinlaitoksen määrärahoihin ja henki-

löstmäärään liittyvät kysymykset, koska ei ole oletettavissa, että tässä taloudellisessa tilanteessa lisämäärärahojen osoittaminen tuomioistuinlaitokselle olisi mahdollista. Toisaalta joidenkin esille otettujen kysymysten ratkaiseminen vaatii nykyisten taloudellisten resurssien kohdentamista uudella tavalla. Tällaisista voidaan esimerkkeinä mainita syyttäjän toimiminen esitutkinnan johtajana ja tuomareiden palkkausjärjestelmän uusiminen. Esitutkinnan osalta on kysymys taloudellisten resurssien jakamisesta poliisien ja syyttäjälaitoksen välillä ja jälkimmäisessä resurssien jakamisesta käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien välillä.

Suomalaiseen tuomioistuinjärjestelmään liittyy ominaispiirteitä, kuten tuomareiden nimitysmenettely lähinnä tuomioistuinlaitoksen palveluksessa olevien henkilöiden joukosta, tuomareiden vähäinen erikoistuminen, muutoksenhakujärjestelmään liittyvä asioiden käsitteleminen samalla tavoin kahteen kertaan ja oikeudenkäyntien pitkittyminen, jotka eivät ole ongelmallisia useimmissa muissa eurooppalaisissa tuomioistuinjärjestelmissä.

Tuomareiden nimitysmenettelyn uudistus ei ole avannut tuomarinvirkoja. Toimiminen tuomioistuinlaitoksen palveluksessa näyttää

edelleen olevan painavampi meriitti kuin muiden lakimiestehtävien hoitaminen. Suomen Asianajajaliitto kannatti toteutettua käräjäoikeusuudistusta, jolla käräjäoikeuksien määrää vähennettiin. Tilanne on kuitenkin edelleen se, että tuomareiden suhde asia-määriin ja niiden vaatavuuteen on erilainen eri käräjäoikeuksissa. Asianajajaliitto poh-tii myös lausunnossaan sitä, tulisiko tuoma-reiden palkkausjärjestelmää kehittää siten, että käräjätuomareille maksettaisiin parem-paa palkkaa kuin hovioikeuden nuorimmille jäsenille. Näin käräjäoikeuksiin saataisiin kokeneempia tuomareita.

Tuomareiden erikoistuminen toisi tehoa asioiden käsittelyyn. Tuomioistuinlaitoksen sisällä tulisi nopeasti suunnitella ja toteuttaa se, että varsinkin viipymiselle alttiita juttuja ratkaisisivat näihin juttutyyppeihin erikois-tuneet tuomarit. Asianajajat ja syyttäjät ovat erikoistuneet, kaikkea ei voi osata. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö kullekin eri-koistuneelle tuomari tulisi hoidettavaksi myös yleisempiä asioita. Erikoistumista on ollut havaittavissa siviiliasioiden puolella, mutta sitä tarvitaan myös vaativissa rikosasioissa.

Käräjäoikeuksien asemaa on pyritty lain-säädäntöuudistuksilla vahvistamaan. Käy-tännössä useat vaikeatkin asiat ratkaistaan kuitenkin yhden ammattituomarin kokoonpa-nossa. Kolmen ammattituomarin kokoonpa-non tulisi, vähäisiä asioita lukuun ottamata, olla peruskokoonpano, josta voitaisiin poiketa vain erityisestä syystä. Alioikeuden kokoonpanon vahvistaminen vähentäisi vali-tuksia hovioikeuteen. Mikäli asia käsitellään kolmen tuomarin kokoonpanossa ja saadaan perusteltu tuomio näytön osalta, voisi olla jopa mahdollista harkita muutoksenhakua koskevan lainsäädännön muuttamista niin, ettei muutosta voisi normaalisti ja tavan-omaisissa asioissa hakea pelkästään näytön arvioinnin osalta vaan ainoastaan oikeus-kysymyksistä.

Tuomioistuinten toiminnalta puuttuu toi-miva tuomioistuinten toimintaa johtava, ke-hittävä ja valvova keskusjohto. Toiminnan kehittämiseksi tulisi vakavasti pohtia oikeus-ministeriöstä riippumattoman keskusviraston perustamista.

Sekä riita- että rikosasioissa tulisi ottaa käyttöön prosessisuunnitelman laatiminen. Yhdessä tulisi mahdollisimman aikaisin suunnitella oikeudenkäynnille aikataulu, jota kaikki noudattavat. Käsittely viivästyy, jos vasta kirjelmien vaihdon jälkeen ryh-dytään suunnittelemaan istuntoajankohtia. Esimerkiksi Helsingin hovioikeus sopii jois-sakin laajoissa jutuissa käsittelyajankohtia nykyisin todella järkevällä tavalla heti jutun vireille tulon jälkeen.

Rikosoikeudenkäynnin pohjana on esi-tutkinta. Suomi on yksi harvoja Euroopan maita, joissa esitutkinnan johtajana toimii poliisi. Vaikeimmissa ja viipymiselle herkis-sä rikosasioissa syyttäjälle tulisi antaa osa tutkinnanjohtajan tehtävistä. Näin esitutkin-ta saataisiin kohdennettua oikeudenkäyntiä palvelevaksi eikä esim. jutun ajamisen kan-nalta epäolennaisia asioita tutkittaisi.

Syyliseksi epäillyn ja asianomistajan avustaja tulisi ottaa mukaan esitutkintaan mahdollisimman varhain. Näin asianosaisten kanta ja esitettävä näyttö tulisi huomioitua paremmin jo esitutkintavaiheessa. Tämä no-peuttaa käsittelyä eikä lisää kustannuksia.

Riita-asioissa preklusiosäännökset te-kevät prosessin alkuvaiheen raskaaksi. Etu-painotteinen käsittely on omiaan tuomaan oikeudenkäyntiin varmuuden vuoksi paljon sellaista aineistoa, jolla loppujen lopuksi ei ole merkitystä. Lausumapyyntöjen tulisi olla yksilöityjä, jolloin ne paremmin palvelisivat asian selvittämistä. Puheenjohtajan tulee johtaa tiukasti prosessia valmisteluistunnos-sa. Yhteenvetojen laadussa on parantamisen varaa.